

Innst. 47 S

(2010–2011)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument 8:129 S (2009–2010)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Kristian Foss, Jan Tore Sanner, Ingjerd Schou og Peter Skovholt Gitmark om å gjeninnføre adgangen til å stryke listekandidater ved kommunestyrevalg

Til Stortinget

Sammendrag

Forslagsstillerne viser til at valgordningen er et sentralt instrument for å sikre et reelt og legitimt folkestyre på samfunnets ulike politiske styringsnivå. En god og effektiv valgordning som sikrer at velgerne får gjennomslag for sine preferanser når det gjelder både politikk og personer, er en forutsetning for et velfungerende demokrati. Et sentralt element ved innføringen av den nye valgloven før valget i 2003 var at den enkelte velger selv skulle få større anledning til å påvirke personvalget. Dette stod sentralt både i Valglovutvalgets utredning (NOU 2001:3 Velgere, valgordning, valgte), innstillingen fra kontroll- og konstitusjonskomiteen (Innst. O. nr. 81 (2001–2002)) og i den påfølgende debatt i Stortinget. Som daværende statsråd Erna Solberg sa:

«Den viktigste funksjon ved loven er rett og slett, ved siden av det praktiske, å gi legitimitet til folkevalgte organer. Jeg tror at i dagens situasjon er nettopp dette med å få større grad av personvalg, større muligheter for velgerne å ha innflytelse på personene, en viktig del av det å gi folkevalgte organer mer legitimitet.»

Samtidig må en velfungerende valgordning ivareta enkelte kryssende behov. For eksempel gjelder dette partienes mulighet til å sikre sin innflytelse over

hvilke kandidater som velges til sentrale og tunge verv som tillitsmenn og -kvinner på deres vegne. Det er naturlig og ønskelig at også partiene har betydelig innflytelse på denne prosessen, ikke minst for å sikre at toppkandidatene har de nødvendige forutsetninger for, og erfaring til, å kunne tre inn i sine verv som folkevalgte. Partienes adgang til å forhåndskumulere kandidater, vekten av persontillegg og velgernes adgang til å stryke kandidater eller påføre «slengere» fra andre partier, er elementer ved valgordningen som spiller inn i denne avveiningen, hvor partienes behov for forutsigbarhet og sikkerhet for sine toppkandidater må balanseres mot velgernes interesse av individuell politisk innflytelse.

Forslagsstillerne viser til at ved endringene i valgloven ble balansen mellom disse ulike hensyn søkt gjennomført, blant annet ved at man endret reglene for partienes muligheter for forhåndskumuleringer og vekten av tillegget for personstemmer, samtidig som man fjernet adgangen til å stryke enkeltkandidater.

Både Valglovutvalget og regjeringen foreslo å fjerne velgernes rett til å stryke kandidater. Kontroll- og konstitusjonskomiteens flertall støttet dette og uttalte at valgsystemet burde bygges opp rundt velgernes positive preferanser. Erfaringene fra de siste kommunestyrevalg har dessverre vist at dette aktverdige målet ikke er oppnådd gjennom de endringer som ble gjennomført i valgordningen.

Valglovutvalget argumenterte for å fjerne strykingsadgangen, særlig begrunnet med at et mindretall av velgerne gjennom organiserte retteaksjoner vil kunne tilrive seg uforholdsmessig mye innflytelse på valgresultatet. Fremfor å redusere dette problemet har det å fjerne strykingsadgangen heller vist seg å kunne ha en forsterkende effekt. I dagens ordning ligger det en større ubalanse, hvor en enda mindre andel av velgerne kan belønne og velge inn kandidater som

gjør seg bemerket ved å komme med kontroversielle utspill, mens en majoritet som er uenig, ikke får gitt uttrykk for sitt syn og således kan oppveie for dette. Selv meget kontroversielle utspill vil, dersom det endrer et tilstrekkelig mindretall av velgernes preferanser, utelukkende telle til fordel for en kandidat, gitt at velgerne kun har anledning til å gi uttrykk for sine eventuelle «positive preferanser» overfor kandidater, og ikke til å stryke. Det har i tillegg vist seg at organiserte retteaksjoner fortsatt er fullt mulig å gjennomføre, og at de, gitt de forhold det er redegjort for, kan ha støtte fra en enda mindre andel velgere for å lykkes.

Forslagsstillerne anfører at det således må være et mål å gjeninnføre strykningsadgangen uten at dette forrykker balansen mellom de andre elementene i valgordningen i for stor grad. Særlig må en justering av stemmetillegget for partienes forhåndskumulerte kandidater, som i dag er 25 pst., vurderes i sammenheng med strykningsadgangen.

Ifølge forslagsstillerne bør personvalg stå særlig sterkt ved kommunestyrevalg, gitt nærheten den enkelte velger har til dette politiske beslutningsnivået og kommunestyrenes sentrale rolle i utøvelsen av det norske folkestyret. Personvalg har lange tradisjoner i kommunene. Dette er slått fast både i NOU 2001:3, og i en rekke tidligere utredninger om valgordningen. Forutsetningene for at velgerne skal ha kunnskap om de kandidatene som stiller på listene i egen kommune, er gode, og spørsmålet om hvem en vil la seg representere av, har stor innflytelse på velgernes partivalg. Kanskje særlig lokalt kan konfliktene i en rekke prinsipielle politiske spørsmål i like stor grad gå gjennom de politiske partiene som mellom dem. En enda bredere adgang til personvalg gjennom gjeninnføring av strykningsadgangen vil dermed gi velgerne større muligheter for å stemme på kandidater som har samme oppfatning som de selv i aktuelle politiske stridsspørsmål, eller til å stryke kandidater som de er uenige med.

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«I

Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for å gjeninnføre en ordning med strykning av listekandidater ved kommunestyrevalg. En adgang til å stryke må vurderes i sammenheng med en justering av stemmetillegget for partienes forhåndskumulerte kandidater.

II

Stortinget ber regjeringen fremlegge forslaget for Stortinget, med sikte på at en slik ordning kan gjelde fra kommunestyrevalget i 2011.»

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, Martin Kolberg og Marit Nybakk, fra Fremskrittspartiet, lederen Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Øyvind Vaksdal, fra Høyre, Per-Kristian Foss, fra Sosialistisk Venstreparti, Hallgeir H. Langeland, fra Senterpartiet, Ola Borten Moe, fra Kristelig Folkeparti, Hans Olav Syversen, og fra Venstre, Trine Skei Grande, viser til Dokument 8:129 S (2009–2010).

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, viser til at spørreundersøkelser som er gjennomført under valgene i 2003 og 2007, viser at et flertall av velgerne er negative til at strykeadgangen ble fjernet. Sagt på en annen måte så ønsker et flertall av velgerne at strykeadgangen blir gjeninnført.

Begrunnelsen som departementet gir for å gå imot forslaget om gjeninnføring av strykeadgangen ved kommunevalg er blant annet muligheten små organiserte grupper har til å påvirke utvelgelsen av representanter til kommunestyrene gjennom retteaksjoner. Flertallet vil fremheve at stemmetillegget på 25 pst. i de aller fleste tilfeller vil forhindre at små velgergrupper (organiserte retteaksjoner) får for stor innflytelse på valgresultatet.

Flertallet vil fremheve viktigheten av at velgerne i et demokrati får en reell mulighet til å påvirke utvelgelsen av representanter til kommunestyrene samtidig som partiene kan sikre sine kandidater ved hjelp av stemmetillegget.

Flertallet fremmer følgende forslag:

«I

Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om å gjeninnføre en ordning med strykning av listekandidater ved kommunestyrevalg. En adgang til å stryke må sees i sammenheng med en justering av stemmetillegget for partienes forhåndskumulerte kandidater.

II

Stortinget ber regjeringen fremlegge forslaget for Stortinget, med sikte på at en slik ordning kan gjelde fra kommunestyrevalget i 2011.»

Medlemene i komiteen frå Arbeidarpartiet, Senterpartiet og Kristeleg Folkeparti viser til at representantane Foss og Sanner tidlegare har gjort framlegg om å gjeninnføra høve til

å stryke listekandidatar ved kommuneval, jf. Dokument nr. 8:15 (2007–2008). Det representantforslaget er elles heilt likt Dokument 8:129 S (2009–2010); einaste skilnaden må vera at representantane Gitmark og Schou no er komne til mellom forslagsstillarane. Desse medlemene viser til at eit fleirtal – medlemene frå Arbeidarpartiet, Framstegspartiet, Høgre og Sosialistisk Venstreparti – førre gong slutta seg til forslaget om å be regjeringa greia ut høvet til å gjeninnføra ei ordning med stryking av listekandidatar ved kommuneval, jf. Innst. S. nr. 110 (2007–2008) og oppmodingsvedtak (anmodningsvedtak) 349, dagsett den 10. januar 2008.

Desse medlemene minner om at regjeringa fylgde opp dette vedtaket slik: Fyrst vart ei rad sentrale valforskarar ved Institutt for samfunnsforskning, Universitetet i Oslo og Rokkansenteret bedne om å greia ut saka. Vurderingane deira vart lagde fram i rapport nr. 5 (2009) frå Institutt for samfunnsforskning: *Effekter av en eventuell gjeninnføring av strykninger ved kommunestyrevalg*. Dette arbeidet vart vidare presentert og kommentert i Kommuneproposisjonen 2010, jf. St.prp. nr. 68 (2008–2009). Desse medlemene meiner det er merkeleg at forslagsstillarane ikkje viser til eller omtalar dette i det heile i Dokument 8:129 S (2009–2010). Der gjer dei framlegg om ei ny utgreiing om det same, men utan å argumentera for kvifor det er trong for ei slik i ljøs av den ferske utgreiinga som faktisk ligg føre.

Desse medlemene synest derimot at den nemnde utgreiinga viste at det ikkje vil vera særlege positive effektar av ei gjeninnføring av høve til å stryke kandidatar ved kommuneval, og går mot framlegget om både ei (ny) utgreiing og endring av vallova på dette punktet. Desse medlemene vil òg meina at ei eventuell gjeninnføring av høve til å stryke tidlegast burde ha vore gjort gjeldande ved kommunevalet i 2015. Demokratiske spelereglar bør generelt sett endrast i god tid før eit val, ikkje til dømes under eller rett etter nominasjonsprosessar som leier opp mot valet. Dét hadde derimot vorte tilfellet om Stortinget hadde slutta seg til framlegg II i Dokument 8:129 S (2009–2010).

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 9. november 2010

Anders Anundsen

leder

Ola Borten Moe

ordfører

Desse medlemene fremmar følgjande forslag:

«Dokument 8:129 S (2009–2010) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Kristian Foss, Jan Tore Sanner, Ingjerd Schou og Peter Skovholt Gitmark om å gjeninnføre adgangen til å stryke listekandidater ved kommunestyrevalg – vert ikkje vedteke.»

Forslag fra mindretall

Forslag frå Arbeidarpartiet, Senterpartiet og Kristeleg Folkeparti:

Forslag 1

Dokument 8:129 S (2009–2010) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Kristian Foss, Jan Tore Sanner, Ingjerd Schou og Peter Skovholt Gitmark om å gjeninnføre adgangen til å stryke listekandidater ved kommunestyrevalg – vert ikkje vedteke.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av Fremskrittspartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre.

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre slikt

v e d t a k :

1. Stortinget ber regjeringa legge frem forslag om å gjeninnføre en ordning med stryking av listekandidater ved kommunestyrevalg. En adgang til å stryke må sees i sammenheng med en justering av stemmetillegget for partienes forhåndskumulerte kandidater.
2. Stortinget ber regjeringa fremlegge forslaget for Stortinget, med sikte på at en slik ordning kan gjelde fra kommunestyrevalget i 2011.

